

**Національний університет кораблебудування
імені адмірала Макарова**

ФАКУЛЬТЕТ ЕКОНОМІКИ МОРЯ

КАФЕДРА ЕКОНОМІЧНОЇ ПОЛІТИКИ ТА БЕЗПЕКИ

**ПЛАН ПРАКТИЧНИХ (СЕМІНАРСЬКИХ) ЗАНЯТЬ
З ДИСЦИПЛІНИ «УПРАВЛІННЯ СИСТЕМОЮ
ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ
ПІДПРИЄМСТВА»**

МИКОЛАЇВ-2018

Тема 1. Теоретичні основи системи фінансово-економічної безпеки підприємств, установ, організацій

План

1. Розвиток та сучасний зміст поняття фінансово-економічної безпеки підприємства
2. Головні загрози фінансово-економічній безпеці підприємства
3. Фінансово-економічна безпека суб'єктів господарювання основних видів економічної діяльності в Україні
4. Державне регулювання фінансово-економічної безпеки підприємства

Практичні завдання

1. Дайте визначення понять:

Безпека	
Національна безпека	
Економічна безпека держави	
Фінансово-економічна безпека підприємства	

2. Охарактеризуйте наступні підходи до розуміння суті економічної безпеки підприємства:

- 1) Економічна безпека як захист від несанкціонованого доступу до інформації
- 2) Економічна безпека як захист від методів кримінальної конкуренції
- 3) Економічна безпека підприємства як захист від негативних впливів (загроз)
- 4) Економічна безпека підприємства як стан стійкості чи рівноваги або ефективного використання його ресурсів

5) Економічна безпека як залежність від гармонізації інтересів підприємства з інтересами суб'єктів його зовнішнього середовища

3. Заповніть таблицю.

Класифікація загроз
фінансово-економічній безпеці підприємства

Класифікаційна ознака	Види загроз

4. Задача.

Постійні витрати підприємства А складають 5000 ум.од., змінні – 15000 ум.од. Постійні витрати підприємства Б складають – 9000 ум.од., змінні – 13500 ум.од. У плановому періоді на обох підприємствах передбачається збільшення обсягів реалізації на 25%. У якого з цих підприємств завдяки ефекту операційного важеля прибуток від операційної діяльності зросте більше?

5. Задача.

Постійні витрати підприємства А складають 5000 ум.од., змінні – 200 ум.од./од. Обсяг реалізації – 30 тис. шт. Постійні витрати підприємства Б складають – 8000 ум.од., змінні – 15500 ум.од. У плановому періоді на обох підприємствах передбачається збільшення обсягів реалізації на 25%. У якого з цих підприємств прибуток від операційної діяльності зросте більше?

Тема 2. Управлінські відносини в системі фінансово-економічної безпеки підприємства

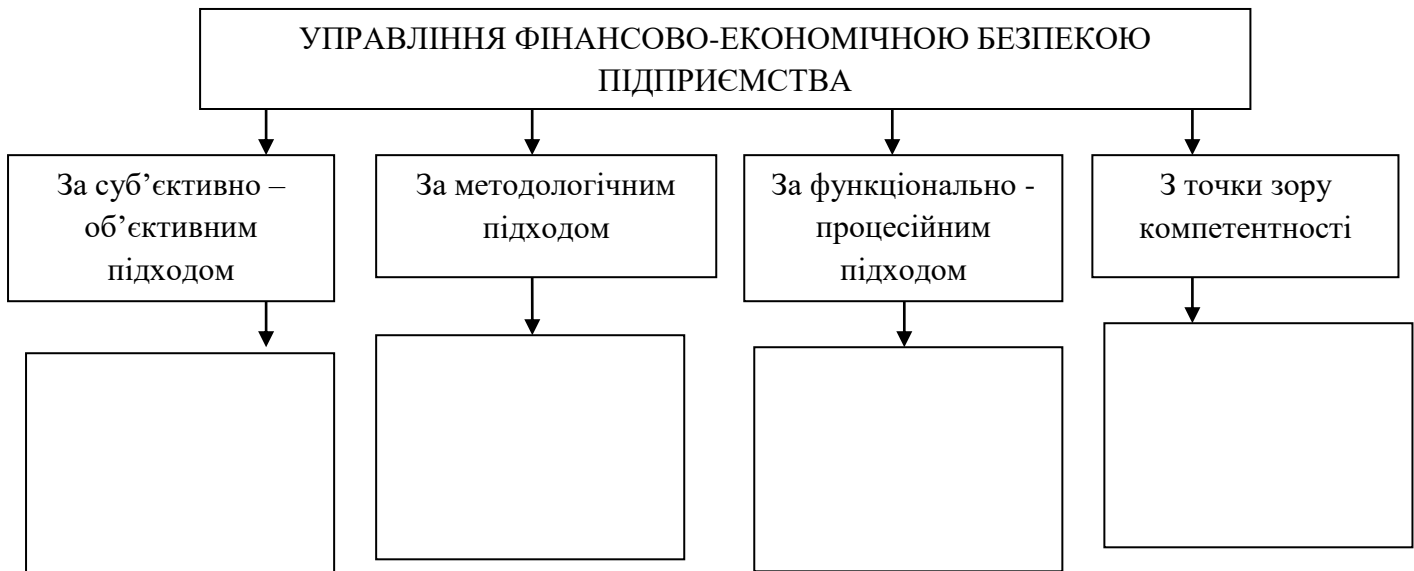
План

1. Суть, мета та завдання управління фінансово-економічною безпекою підприємства
2. Суб'єкти, об'єкти, основні принципи та методи управління фінансово-економічною безпекою підприємства

3. Характеристика основних функцій управління фінансово-економічною безпекою підприємства

Практичні завдання

1. Додайте визначення.

2. Надайте характеристику внутрішніх (спеціалізованих та неспеціалізованих) та зовнішніх (прямого та непрямого впливу) суб'єктів управління фінансово-економічною безпекою підприємства

3. Складіть алгоритм безперервного процесу управління фінансово-економічною безпекою підприємства, починаючи з аналізу зовнішнього і внутрішнього середовища діяльності підприємства і закінчуючи контролем за виконанням запланованого комплексу заходів.

Тема 3. Служба фінансово-економічної безпеки як структурний підрозділ підприємств, установ, організацій

План

1. Основи організації управління фінансово-економічною безпекою підприємства
2. Принципи організації управління фінансово-економічною безпекою підприємства

3. Функції служби фінансово-економічної безпеки на підприємстві

Практичні завдання

1. Дайте визначення понять:

Організація	
Організація управління фінансово-економічною безпекою підприємства	
Організаційна структура управління фінансово-економічною безпекою підприємства	
Організаційне забезпечення управління фінансово-економічною безпекою підприємства	

2. Охарактеризуйте принципи організації управління фінансово-економічною безпекою підприємства

3. Побудуйте можливу організаційну структуру служби ФЕБ на невеликих чи середніх підприємствах

4. Побудуйте можливу організаційну структуру служби ФЕБ на середніх та великих підприємствах

5. Побудуйте можливу організаційну структуру служби ФЕБ на великих підприємствах з особливо великим обсягом господарської діяльності

6. Які загальні функції служби фінансово-економічної безпеки підприємства?

7. Що означає адаптивність організаційної структури управління фінансово-економічною безпекою підприємства?

8. Що необхідно враховувати керівнику служби ФЕБ підприємства під час формування завдань працівникам служби?

9. Охарактеризуйте повноваження працівника служби фінансово-економічної безпеки підприємства.

10. Що входить до змісту Положення про службу фінансово-економічної безпеки підприємства, установи, організації?

Тема 4. Планування діяльності підприємств, установ, організацій та їх структурних підрозділів з фінансово-економічної безпеки

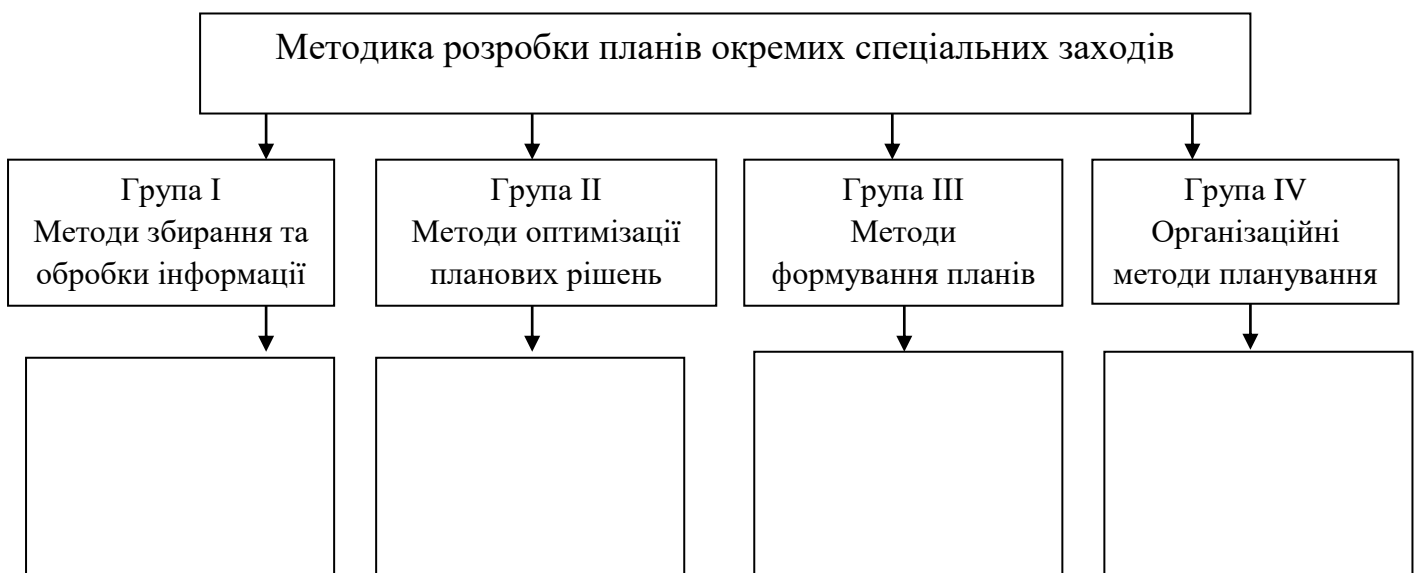
План

1. Методика розробки планів окремих спеціальних заходів
2. Перспективні та поточні плани забезпечення економічної безпеки установи, організації, підприємства
3. Плани організації взаємодії установи, організації, підприємства з зовнішніми організаціями

Практичні завдання

1. Побудуйте структурно-логічну схему системи фінансово-економічної безпеки підприємства, починаючи від планування фінансово-економічної безпеки, закінчуючи контролем фінансово-економічної безпеки підприємства.

2. Додайте характеристики.

3. Які дії керівника служби ФЕБ підприємства перед затвердженням плану окремих спеціальних заходів?

Тема 5. Механізм управління системою фінансово-економічної безпеки підприємств, установ, організацій

План

1. Загроза фінансово-економічній безпеці підприємства
2. Забезпечення інформаційної безпеки та захист комерційної таємниці
3. Протидія недобросовісній конкуренції та недружнім поглинанням (рейдерам)

Практичні завдання

1. Побудуйте функціональну структуру механізму управління фінансово-економічною безпекою підприємства.
2. Дайте визначення понять:

«Біле» рейдерство	
«Сіре» рейдерство	
«Чорне» рейдерство	
Гринмейл	
Кардерство	

3. Дайте відповіді на тестові завдання.

1. До об'єктів управління фінансово-економічною безпекою підприємства прямого впливу відносять:

- а) конкурентів, споживачів, постачальників та інших суб'єктів його зовнішнього мікросередовища;
- б) персонал підприємства;
- в) структуру капіталу;
- г) вірні відповіді а) та б);
- д) вірні відповіді б) та в).

2. Сукупність головних елементів впливу на процес розробки і реалізації управлінських рішень для забезпечення захисту фінансово-економічних інтересів підприємства – це:

- а) механізм управління;
- б) функції управління;
- в) принципи управління;
- г) система управління.

3. Розроблені чи прийняті рішення у сфері фінансово-економічної безпеки підприємства мають швидко коригуватися, якщо цього вимагає зміна його зовнішнього чи внутрішнього середовища. Це принцип:

- а) адекватності управління;
- б) гнучкості управління;
- в) ефективності управління;
- г) оперативності управління.

4. Інформування працівників про досягнутий рівень фінансово-економічної безпеки підприємства, формування організаційної культури – це приклад використання:

- а) соціально-психологічних методів управління;
- б) економічних методів управління;
- в) адміністративних методів управління;
- г) непрямих методів управління.

5. Ідентифікацію загроз зовнішнього та внутрішнього середовища підприємства, їхню оцінку за ймовірністю реалізації та можливими збитками;

розрахунок показників фінансово-економічної безпеки підприємства передбачає виконання такої функції управління:

- а) аналізу;
- б) моніторингу;
- в) інформаційного забезпечення;
- г) контролю.

6. Формування системи стимулювання та штрафних санкцій для керівників та окремих виконавців прийнятих рішень за досягнення (недосягнення) відповідних цілей управління, нормативних і планових показників фінансово-економічної безпеки передбачає така функція управління:

- а) контролю;
- б) організаційного забезпечення;
- в) преміювання;
- б) мотивації.

7. Диверсифікація портфеля цінних паперів – це метод:

- а) уникнення загрози отримання збитків від курсових коливань на фондовій біржі;
- б) страхування загрози отримання збитків від курсових коливань на фондовій біржі;
- в) мінімізації загрози отримання збитків від курсових коливань на фондовій біржі;
- г) ліквідації загрози отримання збитків від курсових коливань на фондовій біржі.

8. Якщо підприємство використовує тільки власний капітал для фінансування активів, воно нейтралізувало загрозу зниження фінансової стійкості шляхом:

- а) хеджування;
- б) уникнення загрози;
- в) мінімізації загрози;
- г) розподілу ризику реалізації загрози.

9. Якщо встановлюються фінансові нормативи, зокрема граничний розмір залучених коштів у структурі пасивів, то:

- а) підприємство уникає загрози втрати фінансової незалежності;
- б) підприємство ліквідує загрозу втрати фінансової незалежності;
- в) підприємство розподіляє ризик реалізації загрози втрати фінансової незалежності;
- г) підприємство мінімізує загрозу втрати фінансової незалежності.

10. Система «CVP»-аналізу дозволяє визначити:

- а) необхідний обсяг реалізації продукції підприємства у вартісному виразі, що забезпечує досягнення запланованої суми операційного прибутку;
- б) необхідний обсяг реалізації продукції підприємства у натуральному виразі, що забезпечує досягнення запланованої виручки;
- в) приріст прибутку підприємства у зв'язку зі зміною співвідношення постійних і змінних витрат;
- г) приріст прибутку підприємства у зв'язку зі зміною співвідношення власного і залученого капіталу.

Тема 6. Кваліфікаційні вимоги до персоналу підрозділу фінансово-економічної безпеки підприємства

План

1. Сутність кваліфікаційних вимог до персоналу служби ФЕБ на підприємстві
2. Зміст робіт із забезпечення фінансово-економічної безпеки підприємства
3. Структура та зміст документів із забезпечення фахової дієздатності персоналу служби фінансово-економічної безпеки підприємства

Практичні завдання

1. Компанія Midot використовує два тести для оцінки персоналу:

- 1) Оцінка благонадійності кандидата на посаду – Integritytest
- 2) Оцінка лояльності персоналу – Trustee

Розробіть власні тести для оцінки персоналу служби фінансово-економічної безпеки підприємства, використовуючи кваліфікаційні вимоги до персоналу служби ФЕБ на підприємстві. Які параметри кандидата на посаду працівника служби ФЕБ Ви б поставили на перше місце?

2. Охарактеризуйте соціально – психологічні методи впливу на персонал підприємства, установи, організації в роботі структурного підрозділу – Служби фінансово-економічної безпеки підприємства.

3. Яка функція управління передбачає побудову системи стимулювання та штрафних санкцій для суб'єктів управління фінансово-економічною безпекою підприємства та окремих виконавців прийнятих рішень за досягнення чи недосягнення відповідних цілей управління, нормативних показників фінансово-економічної безпеки, виконання чи невиконання планових завдань?

4. Побудуйте матрицю відповідності кандидатів на посаду працівника Служби ФЕБ підприємства у вигляді таблиці. У лівій колонці надайте перелік усіх посад згідно зі штатним розписом, а у верхньому рядку зазначте конкретні процедури відбору, що використовуються на підприємстві.

5. Які документи підприємства не містять комерційної таємниці?

6. Як працювати з кожною категорією документів: документи загального користування, документи службового користування, секретні документи?

Тема 7. Оцінка ефективності реалізації стратегії фінансово-економічної безпеки підприємства

План

1. Стратегія фінансово-економічної безпеки підприємства та її складові

2. Розробка та реалізація стратегії фінансово-економічної безпеки підприємства
3. Аналіз стратегії фінансово-економічної безпеки підприємства

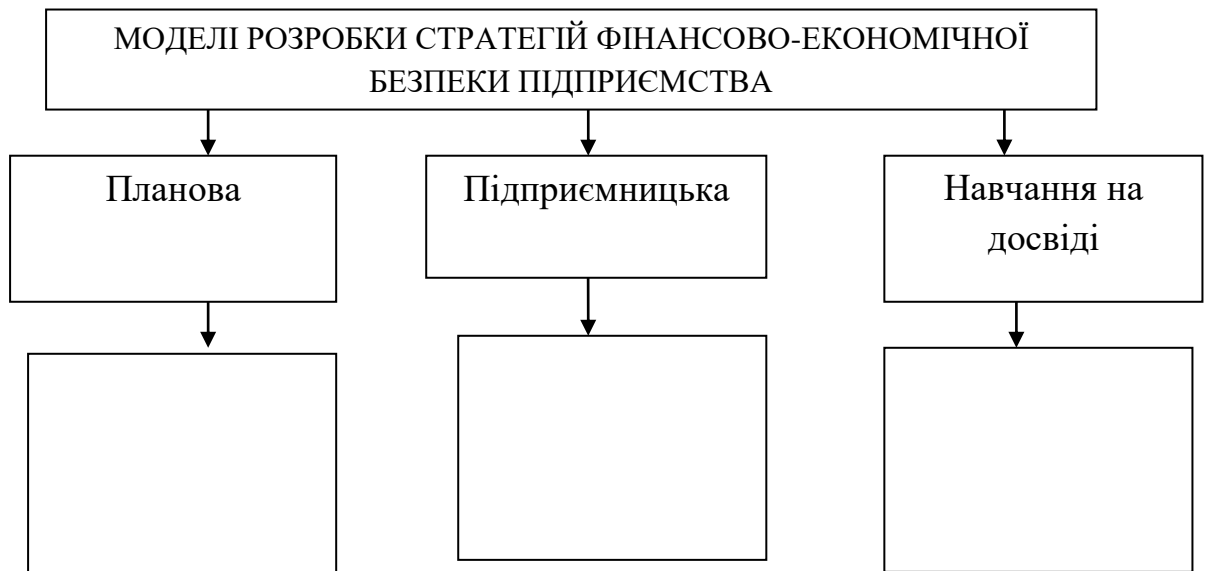
Практичні завдання

1. Дайте визначення понять:

Стратегія	
Стратегія фінансово-економічної безпеки	
Антикризова стратегія	

2. Охарактеризуйте основні стратегічні цілі фінансово-економічної безпеки підприємства, установи, організації.

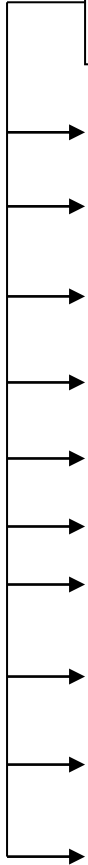
3. Додайте характеристики.

4. Охарактеризуйте основні етапи процесу розробки і реалізації стратегії фінансово-економічної безпеки.

5. За якими основними параметрами оцінюють ефективність реалізації стратегії фінансово-економічної безпеки підприємства?

ПАРАМЕТРИ ОЦІНКИ ЕФЕКТИВНОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ СТРАТЕГІЇ
ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

6. Дайте відповіді на тестові завдання:

1. SWOT-аналіз передбачає визначення:

а) сил, можливостей підприємства та ризиків і загроз зовнішнього середовища;

б) сильних і слабких сторін, можливостей підприємства у зовнішньому середовищі та загроз;

в) сильних та слабких сторін підприємства, небезпек і загроз з боку зовнішнього середовища;

г) зовнішніх і внутрішніх загроз та можливостей підприємства.

2. Пакет можливих стратегій, що розробляється для стратегічних господарських центрів, – це методика:

а) комплексного планування;

б) комплексно-стратегічного планування;

- в) портфельного планування;
- г) стратегічного планування.

3. До основних параметрів оцінки стратегії фінансово-економічної безпеки відносять:

- а) реалізованість та ефективність;
- б) адекватність і гнучкість;
- в) досяжність;
- г) усі вищенаведені.

4. Місткість внутрішнього ринку, рівень конкуренції у галузі, платоспроможність населення – це безпосередні чинники:

- а) інтелектуально-кадрової складової економічної безпеки підприємства;
- б) ринкової складової економічної безпеки підприємства;
- в) фінансової складової економічної безпеки підприємства;
- г) техніко-технологічної складової економічної безпеки підприємства

5. Стратегія фінансово-економічної безпеки підприємства в основному розробляється на:

- а) 1–5 років;
- б) 5–10 років;
- в) 10–15 років;
- г) понад 15 років.

Тема 8. Механізм взаємодії керівників підприємства і персоналу підрозділу з фінансово-економічної безпеки та зовнішніх організацій із протидії загрозам, ризикам та забезпечення фінансово-економічної безпеки

План

1. Розподіл повноважень і відповідальності між структурними підрозділами
2. Ідентифікація та документування робіт, пов'язаних із забезпеченням економічної безпеки установи, організації, підприємства.
3. Механізми введення в дію рішень керівництва установи, організації, підприємства про протидію загрозам та ризикам.

Практичні завдання

1. Охарактеризуйте методи механізму взаємодії керівників підприємства і персоналу служби ФЕБ із забезпечення фінансово-економічної безпеки підприємства.
2. Додайте характеристики.

3. Охарактеризуйте об'єкт і предмет взаємодії служби ФЕБ підприємства з окремими підрозділами підприємства.
4. Використовуючи матричну схему побудови системи фінансово-економічної безпеки на середньому підприємстві, визначте функції

структурних підрозділів підприємства щодо забезпечення фінансово-економічної безпеки:

Підрозділ	Прогноз втрат	Оцінка партнерів і конкурентів	Захист матеріальних і фінансових коштів	Захист інформації	Підбір і перевірка кадрів
Юридичний відділ					
Фінансово-економічна служба					
Відділ маркетингу					
Відділ охорони					
Відділ кадрів					

5. Побудуйте модель взаємодії керівників підприємства і персоналу підрозділу з фінансово-економічної безпеки та зовнішніх організацій із протидії загрозам, ризикам та забезпечення фінансово-економічної безпеки. При цьому враховуйте, що механізм взаємодії служби фінансово-економічної безпеки підприємства із суб'єктами його системи економічної безпеки - це сукупність організаційно-правових і матеріально-технічних ресурсів, станів і процесів, з яких складаються скоординовані й погоджені в часі й просторі спільні дії різних суб'єктів системи економічної безпеки спрямовані на протидію внутрішнім і зовнішнім погрозам економічної безпеки підприємства.

Рекомендована література

Законодавчо-нормативні документи:

1. Господарський кодекс України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/436-15>. – Назва з екрана.
2. Земельний кодекс України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2768-14>. – Назва з екрана.
3. Кодекс законів про працю України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/322-08>. – Назва з екрана.
4. Закон України «Про захист економічної конкуренції» [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2210-14>. – Назва з екрана.
5. Закон України «Про захист від недобросовісної конкуренції» [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/236/96-%D0%B2%D1%80>. – Назва з екрана.
6. Закон України «Про банки та банківську діяльність» [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2121-14>. – Назва з екрана.
7. Закон України «Про зовнішньоекономічну діяльність» [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/959-12>. – Назва з екрана.
8. Закон України «Про інформацію» [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2657-12>. – Назва з екрана.
9. Закон України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2343-12>. – Назва з екрана.
10. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії протиправному поглинанню та захопленню підприємств» [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2343-12>. – Назва з екрана.

11. Конституція України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>. – Назва з екрана.
12. Цивільний кодекс України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/435-15>. – Назва з екрана.

Базова:

13. Васильців Т.Г. Фінансово-економічна безпека підприємств України: стратегія та механізми забезпечення: монографія / Т.Г. Васильців, В.І. Волошин, О.Р. Бойкевич, В.В. Каркавчук. – Львів: ВИДАВНИЦТВО, 2013. – 386с.
14. Ляшенко О.М. Концептуалізація управління економічною безпекою підприємства: монографія / О.М. Ляшенко. – 2-ге вид., переробл. – К.: НІСД, 2015. – 348с

Допоміжна:

15. Єрмошенко М.М. Фінансова складова економічної безпеки: держава і підприємство: наук. монографія / М.М. Єрмошенко, К.С. Горячева. – К.: Національна академія управління, 2010. – 232с.
16. Мойсеєнко І.П. Управління фінансово-економічною безпекою підприємства / І.П. Мойсеєнко, О.М. Марченко. – Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2011. – 380с.
17. Пашнюк Л. Загрози економічній безпеці підприємства та засоби їх нейтралізації [Текст] / Л. Пашнюк // Вісник Київського національного університету ім. Т.Г. Шевченка. Сер.: Економіка. – 2013. - № 20 (151). – С.93-96.
18. Система економічної безпеки: держава, регіон, підприємство: монографія / О.М. Ляшенко, Ю.С. Погорелов, В.Л. Безбожний; за заг. ред. Г.В. Козаченко. – Луганськ: Елтон-2, 2010. – 282с.

Інформаційні ресурси

1. Бібліотека імені В. Вернадського: www.nbuv.gov.ua
2. Біржі України: www.bc.rql.kiev.ua/exchanges
3. Велика економічна бібліотека: www.economics.com.ua
4. Газета «Бізнес»: www.business.kiev.ua
5. Газета «Галицькі контракти»: www.kontrakty.com.ua
6. Газета «Деловая неделя»: www.dn.kiev.ua
7. Газета «Дзеркало тижня»: www.zerkalo-nedeli.com
8. Газета «Українська правда»: www.pravda.com.ua
9. Галерея економістів: www.gallery.economicus.ru
10. Державна комісія з цінних паперів та фондового ринку:
www.ssmc.gov.ua
11. Державна служба статистики України: www.ukrstat.gov.ua
12. ЄБРР: www.ebrd.com
13. Європейська комісія (ЕС): www.europa.eu.int
14. Законодавство України: www.rada.gov.ua
15. Захист прав споживачів: www.spogivach.com, www.potrebitel.org.ua
16. Інститут економіки і прогнозування НАН України: www.ief.org.ua
17. Інформаційне Агентство «Інтерфакс-Україна»: www.interfax.kiev.ua
18. Кабінет Міністрів України: <http://www.kmu.gov.ua>.
19. Міжнародний валютний фонд: www.imf.org
20. Міжнародний центр перспективних досліджень: www.icps.kiev.ua
21. Міністерство економічного розвитку і торгівлі України України:
www.me.gov.ua
22. Міністерство освіти і науки України: www.mon.gov.ua
23. Міністерство праці та соціальної політики України:
www.minpraci.gov.ua
24. Міністерство фінансів України: www.minfin.gov.ua
25. Моніторинг фінансових ринків України та світу:
www.bc.rql.kiev.ua/mon

26. НБУ: www.bank.gov.ua
27. Організація з міжнародного співробітництва і розвитку (OECD):
www.oecd.org
28. Світова організація торгівлі: www.wto.gov.ua
29. Світовий банк: www.worldbank.org.ru
30. Торгово-промислова палата України: www.ucci.org.ua
31. Українська міжбанківська валютна біржа: www.uice.com.ua/ukrainian
32. Українська фондова біржа: www.ukrse.kiev.ua
33. Український банківський портал: www.banker.com.ua
34. Український банківський сервер: www.uabankir.com
35. Український фінансовий сервер: www.ufs.kiev.ua
36. Фонд державного майна України: www.spfu.gov.ua

1. Методичні вказівки до виконання практичних завдань

Практичні заняття з дисципліни Макроекономіка проводяться для поточної перевірки рівня засвоєння студентами навчального матеріалу з окремих тем дисципліни, які винесені на семінари. Крім цього на практичних заняттях передбачається проведення комплексно-модульного контролю, тобто перевірка рівня засвоєння навчального матеріалу кількох тем курсу.

На практичні заняття виносяться найважливіші й найскладніші питання дисципліни. При підготовці до занять потрібно передусім прочитати конспект лекцій з відповідної теми, вивчити понятійний апарат і осягнути логіку навчального матеріалу. Далі доцільно звернутися до вивчення рекомендованої літератури відповідно до певної теми.

При використанні літературних джерел слід брати до уваги, що всі вони, як правило, різняться за логічною побудовою навчального матеріалу, визначенням макроекономічних категорій, абревіатурами, теоретичними уподобаннями тощо. У зв'язку з цим доцільно віддати перевагу базовим підручникам та посібникам, рекомендованих викладачем даної дисципліни.

У структурі практичного заняття домінує самостійна робота студентів.

Методика підготовки і проведення практичних занять охоплює декілька етапів:

1. Попередня підготовка до практичного заняття полягає у вивченні студентами теоретичного матеріалу у відведений для самостійної роботи час, ознайомлення з інструктивними матеріалами з метою усвідомлення завдань роботи тощо.

2. Консультування студентів викладачем з метою надання вичерпної інформації, необхідної для самостійного виконання запропонованих викладачем завдань.

3. Попередній контроль рівня підготовки студентів до виконання конкретної роботи (отримання так званого «допуску» до виконання роботи).

4. Самостійне виконання студентами завдань відповідно до окресленої навчальною програмою тематики.

5. Опрацювання, узагальнення отриманих результатів практичної роботи і оформлення індивідуального звіту.

6. Контроль і оцінювання викладачем результатів роботи студентів.

Групові форми практичних занять мають свої недоліки і переваги, які слід враховувати. До переваг групових робіт можна віднести:

- безпосередній зв'язок з матеріалом, що вивчається, і засвоюється одночасно усіма студентами;

- реалізацію принципів систематичності і послідовності;

- сприятливі умови для викладача: усний інструктаж перед початком роботи і в процесі її виконання, досить легкий контроль за виконанням студентами практичної роботи та її результатами.

Обговорення результатів, яке здійснюється на даному чи наступному занятті, дозволяє їх узагальнити у процесі колективного обговорення, виявити типові помилки студентів та здійснити їх корекцію.